УДК 76:003.077]:82-1.09

КАЛІГРАФІЯ В ГРАФІЧНОМУ ЦИКЛІ КАТЕРИНИ РАДЬКО ДО ВІРША ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА «ОПИС КИЄВА»

ЗДОР Оксана
Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна
o.zdor@kubg.edu.ua

Розглянуто естампи Катерини Радько з графічного циклу, створеного за мотивами вірша Феофана Прокоповича «Опис Києва». Основна увага зосереджена на прояві та інтерпретації національних барокових традицій в сучасному графічному мистецтві на рівні ідейного замислу та візуального пластичного втілення. Особливість кожного естампу серії – включення виконаних в традиції козацького скоропису текстів, які є вагомим елементом композиції аркуша. Складна внутрішня структура поліптиху, образна побудова графічних аркушів, каліграфічна майстерність, досконале володіння технікою офорту дозволяє художниці втілити ідею безкінечного протиставлення людського й Божого, землі і неба, присутнього в бароковій спадщині та актуального сьогодні.

Ключові слова: *бароко, графічне мистецтво, естамп, каліграфія, скоропис.*

ВСТУП

Чинність мистецтва бароко, його драматизм, сьогодні не ставить перед нами питання, чому культура, яка сформувалась в надзвичайно складний період історії України і багато в чому сформувала світогляд українців, досі настільки впливає на ментальність українського суспільства. «…Саме «бароковість» актуалізується на кожному переламному, кризовому етапі в житті нашої країни» [4, с.108]. XVII–XVIII ст. також час європеїзації в тому числі й через появу в Україні Києво-Могилянської академії, яка мала високий статус і права на рівні європейських університетів того часу. А Феофан Прокопович, випускник Академії, пройшовши навчання в Римі, опановуючи спадок давніх філософів, істориків, науковців, а потім в Європі – реформаторські ідеї, з часом стає її ректором. Доба бароко – час культурного проникнення європейського реалізму в символізм грецько-візантійської естетики.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням дослідження є проаналізувати характерні риси та інтерпретації національних барокових традицій в естампах Катерини Радько.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Українське бароко: образотворче мистецтво, архітектура, література, – тема знана й талановито трактована в творчості Катерини Радько [2, с.82]. Художницю надихає і спонукає до створення динамічного багатошарового інтелектуального мистецького простору все, що притаманне цьому стилю. Це особливо проявлено в графічному циклі до вірша Ф. Прокоповича «Опис

Києва», датованого 1705 р. Образ барокового Києва з охоронцем міста архангелом Михаїлом постає з аркушів поліптиху. В ньому, серед небесних світил, зірок на банях церков, полум'яніючих картушів, тріпотіння рук-крил шлюбних пар, мурів міста, вітрил у водах Борисфена, пливе і сяє, плететься петлями і розчерками мудрований скоропис текстів вірша та поетичних замовлянь.

Катерина Радько закінчила майстерню книжкової графіки (*керівниця – Г.І. Галинська, професорка*) Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури в 1998 р., у 2001 р. – асистентуру стажування кафедри графіки НАОМА (*керівник – Г.В. Якутович, професор*). У творчому доробку художниці – серії робіт до літературної класики, численні роботи станкової графіки та живопису.

Графічний цикл до вірша Феофана Прокоповича «Опис Києва» – дипломна робота 1998 р., яка складається з шести естампів: «Опис Києва», «Муж озброєний», «Схід», «Захід», «Чесна женитьба», «Полум'яне серце» (рис.1). Аркуші виконані в техніці офорту: травлений штрих, акватинта, розмір кожного 55х65 см. Те, що робота створена у студентські роки, не заперечує професійної зрілості, сформованого авторського художнього стилю та графічної мови.

Поліптих не є буквальними ілюстраціями до вірша Ф. Прокоповича. Ідеї літературної основи доповнені і розвинуті власними сенсами й образами мисткині. Це проявляється в трактуванні простору аркушів як умовного середовища, в символізмі образів та пишній декоративності, що увиразнює композицію. «Поєднання символічних і реалістичних форм – ознака козацького бароко. Символічний ряд посідає в Україні помітніше місце, ніж на Заході, і є самодостатнім» [1, с.92]. Цей символізм шар за шаром відкривається в кожному аркуші. До прикладу – аркуш «Чесна женитьба» (рис.1, 5). Елегантні молоді у візерункових одежах в центрі композиції, за ними дерево, крона якого заступає все небо і стає небом, на якому зображені увінчані серця над руками-крилами. Напис вгорі «З ким вінчатися, … з тим і за руки держатися» – стає ключем до такого рішення. Перед нами освячений небом шлюб. Господь своєю присутністю єднає навічно серед церков в місті між небом і землею, яка вкрита писаними благословеннями на щасливий шлюб і весільними замовляннями. Чаша в руках нареченої (обряд спільної чаші), дерево з плодами, численні символи цього та інших аркушів – тема майбутніх досліджень.

У всьому циклі проявлено вплив такої графічної форми бароко як тези на честь. До прикладу – найвідоміший мідьорит Г. Левицького – теза на честь Р. Заборовського, 1739 р. І це представлено не тільки подачею впізнаваних архітектурних пам'яток Києва, поданих в різному масштабі й присутніх на всіх аркушах поліптиху. Зовсім невеликі церкви за горами в аркуші з птахом-дівою, що спустився з раю на землю у золотоверхе місто – рай на землі (рис.1, 1). Неприступні міські мури у підніжжя монументально вирішеного лицаря – архангела Михаїла (рис.1, 2). Архистратиг боронить малі й великі церкви, дзвіниці, інші споруди й усе місто. Полум'яніє небо за фронтоном з гербом і картушами Брами Заборовського з портретом митрополита, дуже подібним до

портрету з тез. Полум'яніють літери, написані на картушах, посеред ніжної краси іронічних ангелів в аркуші «Полум'яне серце» (рис.1, 6).

Включення тексту в простір твору – традиційний прийом для образотворчого мистецтва бароко. І в композиції естампів Катерини велику роль відіграє каліграфія. Аркуші містять більші чи менші фрагменти вірша Ф. Прокоповича, за виключенням повного тексту в аркуші «Опис Києва» (рис.1,1), та характерних для культури бароко замовлянь. Наприклад, дівочі замовляння до небесних світил: «Добрий день, тобі сонечко яснеє…». Тобто поруч з поезією в традиції західноєвропейської лірики художницею використано фольклорні обрядові тексти, – «українське бароко вмістило наївність … у своє єство» [1, с.93].

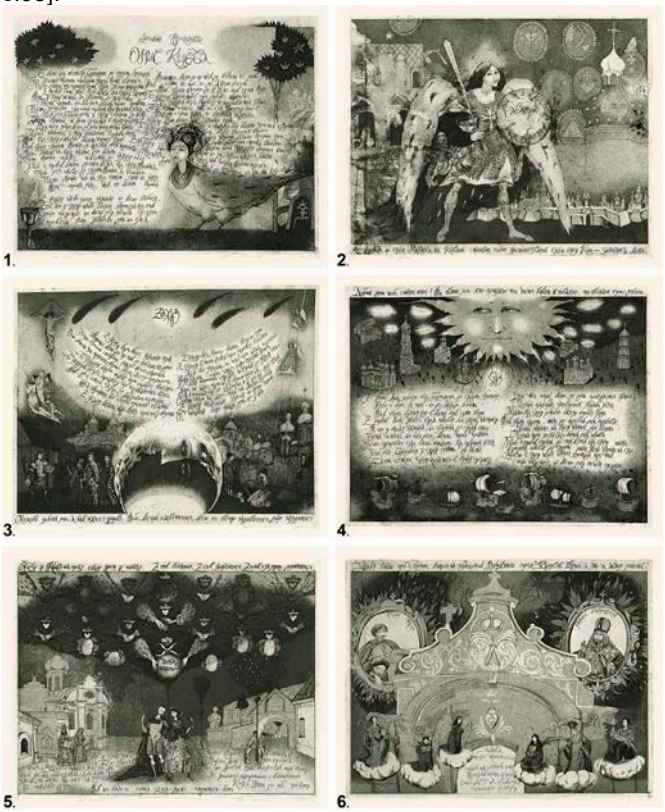

Рис. 1. Графічний цикл до вірша Феофана Прокоповича «Опис Києва»: **1.**«Опис Києва», **2.**«Муж озброєний», **3.**«Схід», **4.**«Захід», **5.**«Чесна женитьба», **6.**«Полум'яне серце». Катерина Радько. 1998 р. Офорт, акватинта. 55х65 см. (кожний аркуш).

Рукописні фрагменти аркушів подано в стилі письма кінця XVI – середини XVIII ст. – періоду розквіту українського скоропису. Вільна композиція рядків, вигадливе, декоративне та варіативне написання літер, характерне для скоропису, створює різноманіття текстури текстів, які проступають наче у серпанку та переливах сріблястих і насиченого чорного в естампах мисткині. Зв'язне написання літер у слові є характерним для барокового скоропису, воно робилося не механічно, а «…за допомогою чергування двох прийомів: контактного і безконтактного поєднання» [3, с.128]. Якщо аналізувати літери, то серед формоутворюючих елементів переважає петля, вертикальна або горизонтальна. Шаблеподібні та хвилеподібні елементи роблять масу тексту монолітнішою при доволі оригінальному ритмі напису, пульсуючою й динамічною [3, с.118-119].

ВИСНОВКИ

Графічний цикл до вірша Ф. Прокоповича «Опис Києва» К. Радько з включенням в композицію каліграфічного рішення тексту як складової простору графічного твору – прояв барокових традицій, інтерпретацій ідей та графічного втілення у сучасному мистецтві України. Образна мова та технічна майстерність художниці дозволили створити виразний твір, що існує наче на стику культур, між академічною й національною народною традицією, у протиставленнях на рівні образів і художніх засобів. В такій трактовці теми постає притаманний стилю мисткині особливий бароковий простір – «феномен традиції, яка проявляється в різні часи і присутня в різних художніх мовах» [4, с.108].

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачов Д. Актуальне бароко. *Art Ukraine.* 2011. січень-лютий 1(20). С.88-95.
2. Ламонова О. Графічний театр Катерини Радько. http://sm.etnolog.org.ua. С.78-91. URL:http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2019/2/78.pdf/.
3. Мітченко В. Каліграфія. Взаємовпливи шрифтів: теорія і практика; кирилиця і латиниця; історія і сучасність. К : Лаурус, 2018. 288 с.
4. Скляренко Г. Стукалова К. «Міф «Українське бароко» проект Національного художнього музею. *Art Ukraine.* 2012. Вип. 05-06. С.108-111.

ZDOR O.

CALLIGRAPHY IN GRAPHIC ART CYCLE OF K. RADKO TO THE POEM OF THEOPHANES PROKOPOVYCH "DESCRIPTION OF KYIV"

Kateryna Radko's prints from the graphic cycle based on the poem by Theophanes Prokopovych "Description of Kyiv" are considered. The main focus is on the manifestation and interpretation of national Baroque traditions in modern graphic art at the level of concept thinking and visual plastic embodiment. The peculiarity of each print of the series is the inclusion of texts performed in the tradition of Cossack cursive writing, which are an important element of the composition of the sheet. The complex internal structure of the polyptych, the figurative construction of graphic sheets, calligraphic skills, perfect knowledge of etching technique allows the artist to embody the idea of endless opposition of human and God, earth and sky, present in the Baroque heritage and relevant today.

Key words: *baroque, graphic art, etching, calligraphy, ukrainian cursive (scoropys).*